Kuuloliitto ry

Asiantuntijausunto
15.3.2021

Eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunta

Viite: **Hallituksen esitys HE 250/2020 vp**

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi Yleisradio Oy:stä annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Kuuloliitto kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esityksestä Yleisradio Oy:stä annetun lain 7 § muuttamisesta.

Kuuloliitto on edelleen huolissaan siitä, että kuulovammaisten henkilöiden perusoikeuksien toteutumisen varmistaminen on unohtunut lakiuudistusprosessin aikana. Uudistuksessa, sen luonteesta ja taustalla olevasta valituksesta johtuen, korostuu elinkeinovapauden turvaaminen ja elinkeinon harjoittamiseen liittyvät kysymykset.

Kuuloliitto muistuttaa, että eriasteisesti huonokuuloisia henkilöitä Suomessa on noin 800 000. Kuulokojeen käyttäjiä on 100 000 ja sisäkorvaistutteen käyttäjiä on 2000 henkilöä. Kuulovamma aiheuttaa merkittäviä vaikeuksia puheesta selvän saamiseen ja sanojen erottamiseen. Sen tähden kuulovammaiset tarvitsevat puheen ja äänimateriaalin ohella kirjallista, tekstimuotoista materiaalia. Vain näin varmistetaan kuulovammaisten henkilöiden tiedonsaanti yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Kuuloliitto esittää, että esityksen jatkovalmistelussa tulee ottaa huomioon se, että Suomi on ratifioinut YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisesta. Suomen tulee varmistaa, että kuulovammaisilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet saada tietoa ja sopimuksen pykälän 21 mukaisesti vapaus etsiä, vastaanottaa ja välittää tietoja ja ajatuksia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Lisäksi sopimuksen pykälä 30 mukaan Suomen tulee varmistaa, että vammaiset, kuten kuulovammaiset, saavat käyttöönsä kulttuuriaineistoa saavutettavassa muodossa ja voivat seurata televisio-ohjelmia, elokuvia, teatteria ja muuta kulttuuritoimintaa saavutettavassa muodossa. Myös Suomen perustuslain 10§ korostaa sananvapautta ja ihmisten oikeutta ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Kuuloliitto näkee, että Yle-lakiin ehdotettu pykälän muutos uhkaa kuulovammaisten henkilöiden tiedonsaantimahdollisuuksia ja mahdollisuutta saada käyttöön aineistoa saavutettavassa muodossa.

Kuuloliiton keskeiset ehdotukset:

Kuuloliitto näkee, että lain poikkeuspykälän sisällön tulee pysyä riittävän yksityiskohtaisena ja listauksessa tulee pysyä kaikki siinä luetellut kohdat. Kuuloliitto esittää kuitenkin, että pykälän toisesta momentista, kohdista 1 ja 2 poistetaan määritelmä: lyhyet. Kuuloliitto näkee lyhyet-määritelmän ongelmallisena ja epätarkkana, ja on huolissaan, että sitä tulkitaan käytännössä eri tavoin, sananvapautta kaventavalla tavalla. Kuuloliitto näkee, että lyhyet-sanan poistaminen selkeyttää pykälän momenttia oikeudellisesti ja turvaa kuulovammaisten tiedonsaannin

kriisitilanteissa ja tukee sananvapautta. Sanan poistaminen helpottaa myös YLE:n yhteistyötä STT:n ja muiden vastaavien kanssa.

Kuuloliitto ehdottaa lisättäväksi pykälän toisen momentin listaukseen kohdan: perusoikeuksiin ja yhdenvertaisuuteen liittyvä uutisointi. Vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksiin ja yhdenvertaisuuteen liittyvien asioiden uutisointi ovat poikkileikkaavasti kaikki kansalaisia, erityisesti kuulovammaisia, koskevia. Tästä syystä Kuuloliitto esittää lisättävästi 7 pykälän toisen momentin poikkeuslistaan perusoikeuksiin ja yhdenvertaisuuteen liittyvän uutisoinnin.

Kuuloliitto korostaa myös lakiesityksen tosiasiallisten vaikutusten parempaa tunnistamista vammaisten henkilöiden tiedonsaannin mahdollisuuksiin. Suomessakin vammaisten henkilöiden sosioekonominen asema ja tulotaso ovat keskimääräisesti heikommat suhteessa valtaväestöön. Vaikka vammaisella olisikin korkea koulutus, ei hän välttämättä työllisty työelämässä kohdatun syrjinnän vuoksi. Moni vammainen elääkin läpi elämänsä hyvin pienituloisena. Kuuloliitto korostaa, että Ylen vapaasti saatavat ja saavutettavat uutiset ovat välttämättömiä pienituloisille vammaisille henkilöille yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta. Monien mediatalojen tekstisisällöt ovat maksumuurin takana. Näihin mediatalojen yhteiskunnallisesti merkittäviin uutissisältöihin kiinni pääseminen edellyttää maksukykyä, jota pienituloisella vammaisella ei monesti ole, koska tulot menevät arjessa selviämisen kannalta välttämättömiin kuluihin. Lakiesityksessä ei ole tunnistettu riittävästi vammaisia yhdenvertaisesta tiedonsaannista syrjäyttäviä elementtejä.

Kuuloliitto korostaa, että jatkossakin on varmistettava Ylen mahdollisuus tuottaa saavutettavuusvelvoitteet täyttäviä palveluja kuulovammaisille mediankäyttäjille:

> *"Yhtiön tehtävänä on tuoda monipuolinen ja kattava julkisen palvelun televisio- ja radio-ohjelmisto siihen liittyvine oheis- ja lisäpalveluineen jokaisen saataville yhtäläisin ehdoin. Näitä ja muita julkisen palvelun sisältöpalveluja tulee tarjota yleisissä viestintäverkoissa valtakunnallisesti ja maakunnallisesti."*

Kuuloliitto korostaa, että kuulovammaiset mediakäyttäjät ovat lähtökohtaisesti riippuvaisia tekstisisältöisestä verkkosisällöstä ja tekstipohjainen sisältö on ainoa kuulovammaisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen varmistava tapa tuottaa sisältöä ja tietoa. Kuulovammaiset henkilöt tarvitsevat tekstipohjaista journalistista sisältöä, jotta heidän perus- ja ihmisoikeudet tosiasiallisesti toteutuvat.

Kuuloliitto on erittäin huolissaan siitä, että nyt ehdotuksena oleva lakiluonnos johtaa siihen, että Ylen oikeutta julkaista tekstimuotoista journalismia rajoitetaan merkittävästi ja tavalla, joka vaarantaa kuulovammaisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen. Kuuloliitto näkee, ettei esityksen yhdenvertaisuusvaikutuksia ole tunnistettu riittävästi kuulovammaisten tiedonsaannin kannalta.

Kuuloliitto korostaa samoin kuin Vammaisfoorumi, että esityksen perusteluissa mainittua ”pyrkimystä saattaa sääntely EU:n valtiontukisääntelyn mukaiseksi (voidaan) pitää hyväksyttävänä perusteena kuulovammaisten sananvapauden rajoitukselle” (s. 26).” ei ole hyväksyttävä syy rajoittaa kuulovammaisten tiedonsaantia ja sananvapautta. Vammaisfoorumi ja Kuuloliitto korostavat, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan tulee huomioida myös lainsäädännön laatu ja tarkkarajaisuus sekä kysymys siitä, voidaanko rajoitus katsoa ”välttämättömäksi demokraattisessa yhteiskunnassa”.

Lausuttavana oleva hallituksen esitys on kuulovammaisten mediakäyttäjien tiedonsaannin oikeuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta erittäin ongelmallinen. Jos Ylen tekstisisältöjä tai niiden saatavuutta rajoitetaan, niin samalla kavennetaan kuulovammaisten perusoikeuksia, sananvapautta, tiedonsaantia ja sitä kautta heidän mahdollisuuksiaan muodostaa mielipiteensä. Tekstimuotoinen uutistarjonta ja verkkosisältö lisäävät uutisten saavutettavuutta erityisesti kuulovammaisille mediankäyttäjille ja lukijoille. Kuuloliitto vaatii, että jatkotyössä esityksen

yhdenvertaisuusvaikutukset tulee tunnistaa yksityiskohtaisemmin ja luoda keinoja varmistaa kuulovammaisten tiedonsaanti ja sanavapaus jatkossakin.

Yhteenveto Kuuloliiton vaatimuksista:

- Lakiehdotuksen tulevassa työstämisessä tulee varmistaa se, että kuulovammaisilla on jatkossakin mahdollisuus saada monipuolisesti saavutettavaa, tekstimuotoista verkkosisältöä yhdenvertaisesti muiden kansalaisten kanssa.
- Kuuloliitto näkee, että lain 7 pykälässä on määriteltävä mahdollisimman tarkkarajaisesti poikkeuksista ja poikkeuslistassa mainitut tilanteet on pidettävä pykälässä jatkovalmistelussakin.
- Kuuloliitto esittää kuitenkin poistettavaksi 7§ toisen momentin kohdista 1 ja 2 lyhyet-määritelmän. Lyhyt-määritelmä on hyvin tulkinnanvarainen, jonka takia sitä ei tule lain tasolla käyttää. Kuuloliiton esityksen mukaan kohdat 1 ja 2 kuuluisivat poiston jälkeen seuraavasti:
    - 1) tekstimuotoiset uutissisällöt, joita yhtiö julkaisee Oy Suomen tietotoimisto – Finska Notisbyrån Ab:n tai muun sitä vastaavan kansallisen uutistoimiston kanssa tehdyn yhteistyön perusteella;
    - 2) nopeisiin ja nopeasti kehittyviin uutistilanteisiin liittyvät tekstimuotoiset uutissisällöt
- Kuuloliitto esittää lisättäväksi pykälän toisen momentin poikkeuksia käsittelevään listaan kohdan:
    - Perusoikeuksiin ja yhdenvertaisuuteen liittyvä uutisointi.
- Kuuloliitto korostaa, että uudistuksessa ei ole tunnistettu riittävästi lain vaikutuksia vammaisten henkilöiden tosiasiallisiin mahdollisuuksiin saada tietoa yhdenvertaisesti muiden kanssa. Vammaisista moni on läpi elämänsä pienituloinen, eikä heillä ole mahdollisuuksia ostaa tietoa maksullisista palveluista.
- Lain jatkovalmistelussa tulee selvittää yksityiskohtaisemmin lainmuutoksen vaikutukset kuulovammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuteen sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Suomi on ratifioinut YK:n vammaissopimuksen, jonka perusteella sen tehtävänä on varmistaa vammaisten, kuten kuulovammaisten, tiedonsaanti yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Kuuloliitto tukee myös Vammaisfoorumin esityksestä tekemää lausuntoa.

Sanna Kaijanen
toiminnanjohtaja
Kuuloliitto ry

Lisätietoja: Sami Virtanen, erityisasiantuntija, s-posti: sami.virtanen@kuuloliitto.fi